

ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรกับรายงานของผู้สอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

Relationship between Auditor Reports and Earnings Quality of Companies Listed on The Stock Exchange of Thailand

จวีรัตน์ บทเรศ* เอื้อบุญ เอกะสิงห์² และนฤนาถ ศรภักย์วานิช³
Jureerat Bottares* Erboon Ekasingh² and Naruanard Sarapaivanich³

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรกับรายงานของผู้สอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในการศึกษาครั้งนี้กำหนดให้คุณภาพกำไรซึ่งวัดด้วยคุณภาพของรายการคงค้างตามแบบจำลอง Francis et al. เป็นตัวแปรอิสระ และรายงานของผู้สอบบัญชีเป็นตัวแปรตาม โดยข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ ข้อมูลจากงบการเงินปี พ.ศ. 2555-2559 ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยอยู่ในปี 2558 จำนวน 425 บริษัท ผลการศึกษาพบว่า ผู้สอบบัญชีมีแนวโน้มที่จะแสดงความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างสูงเมื่อกิจการมีคุณภาพกำไรต่ำ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้สอบบัญชีมีแนวโน้มที่จะแสดงความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างสูงเมื่อบริษัทถูกตรวจสอบโดยสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่

คำสำคัญ: คุณภาพกำไร รายงานของผู้สอบบัญชี บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

* นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรการบัญชีมหาบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

* Student, Master of Accountancy Program, Faculty of Business Administration, Chiang Mai University

² อาจารย์ ภาควิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² Lecturer, Department of Accounting, Faculty of Business Administration, Chiang Mai University

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

³ Assistant Professor, Faculty of Business Administration, Chiang Mai University

Abstract

The objective of this paper was to study the relationship between earnings quality and auditor reports of companies listed on the stock exchange of Thailand. In this paper, earnings quality as assessed by accruals quality in accordance with Francis et al. model was determined as independent variable, while auditor reports were determined as dependent variable. The analysis was based on financial statements of 425 companies, from 2012-2016, which were listed on the stock exchange of Thailand in 2015. The results showed that the auditors are more likely to issue modified opinion when the companies have low earnings quality. In addition, the results showed that the auditors are more likely to issue modified opinion when the companies have been audited by large audit firms (Big4).

Keywords: Earnings Quality, Auditor Reports, Companies Listed on the Stock Exchange of Thailand

1. บทนำ

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (The Stock Exchange of Thailand : SET) ถือเป็นแหล่งระดมทุนระยะยาวสำหรับธุรกิจขนาดใหญ่ และเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนหรือขยายธุรกิจ รวมทั้งช่วยให้มีโครงสร้างทางการเงินที่เหมาะสมต่อการดำเนินธุรกิจ ซึ่งทำให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน จึงทำให้จำนวนบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2561 : เว็บไซต์) แสดงให้เห็นว่านักลงทุนให้ความสนใจที่จะลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อจะพิจารณาลงทุน ข้อมูลหนึ่งที่นักลงทุนให้ความสำคัญและมักใช้ประกอบการตัดสินใจลงทุน คือ กำไร ผลกำไรของกิจการถือเป็นหนึ่งในตัวชี้วัดความสำเร็จของกิจการ อย่างไรก็ตามนักลงทุนไม่ได้ให้ความสำคัญกับตัวเลขกำไรที่ปรากฏอยู่ในงบการเงินเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับคุณภาพของกำไรด้วย เนื่องจากนักลงทุนมองว่ากิจการที่มีคุณภาพกำไรสูงมักจะใช้นโยบายบัญชีที่ยืดหลักความระมัดระวังและจัดการการเงินอย่างถูกต้องตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ทำให้มีความเสี่ยงในการลงทุนต่ำกว่ากิจการที่มีคุณภาพกำไรต่ำ (ณัฐชนนท์ โภมพิพิงค์, 2557) ซึ่งแหล่งข้อมูลอื่นหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการวัดและประเมินคุณภาพกำไรของกิจการได้คือ รายงานของผู้สอบบัญชี (Francis & Krishnan, 1999)

รายงานของผู้สอบบัญชียังจัดทำโดยผู้สอบบัญชีที่มีความรู้ ความสามารถและเป็นบุคคลภายนอกที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจการ ทั้งนี้ ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นต่อความถูกต้องของงบการเงินตามที่ควรในสาระสำคัญตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ทำให้รายงานของผู้สอบบัญชีกลายเป็นแหล่งข้อมูลเชิงคุณภาพที่นักลงทุนใช้ในการพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือของคุณภาพกำไร (Francis & Krishnan, 1999) โดยรายงานของผู้สอบบัญชีสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่ 1 ความเห็นแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ การแสดงความเห็นแบบไม่มีเงื่อนไข และกลุ่มที่ 2 ความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบด้วย การแสดงความเห็นแบบมีเงื่อนไข การแสดงความเห็นว่างบการเงินไม่ถูกต้อง และการไม่แสดงความเห็น (นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจันเพชร, 2556) โดยการแสดงความเห็นแบบไม่มีเงื่อนไขที่มีวรรณเน้นข้อมูลและเหตุการณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่องของกิจการถือเป็นส่วนหนึ่งของรายงานกลุ่มที่ 2 เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่องเป็นการส่งสัญญาณที่แสดงให้เห็นว่ากิจการอาจมีปัญหในการดำรงอยู่ของกิจการ

ในอนาคต ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพกำไรของกิจการ ทำให้นักลงทุนอาจต้องพิจารณาการเงินเหล่านั้นเป็นพิเศษ (ธิดา อุทรัพย์เจริญชัย, 2548 ,Francis & Krishnan, 1999, Marty et al., 2004) ดังนั้นรายงานที่แสดงความเห็นแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป (กลุ่มที่ 1) จึงอาจสะท้อนถึงคุณภาพกำไรของกิจการที่ดีกว่ารายงานที่แสดงความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไป (กลุ่มที่ 2) (ธิดา อุทรัพย์เจริญชัย, 2548; Francis & Krishnan, 1999; Marty et al., 2004)

การศึกษาในอดีตของ ธิดา อุทรัพย์เจริญชัย, 2548, Francis and Krishnan, 1999; Marty et al., 2004; Francis et al., 2005 พบว่าข้อมูลในงบการเงินที่เป็นตัวแทนที่ดีในการวัดคุณภาพกำไร คือ รายการคงค้าง โดย Francis and Krishnan (1999) และ ธิดา อุทรัพย์เจริญชัย (2548) พบว่า คุณภาพกำไรที่วัดจากรายการคงค้าง (Accruals) ด้วยวิธีวัดจากผลต่างระหว่างกำไรขาดทุนก่อนดอกเบี้ยและภาษีกับกระแสเงินสดสุทธิจากกิจกรรมดำเนินงาน มีความสัมพันธ์กับการแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่วนใหญ่การศึกษาในอดีตมักวัดคุณภาพกำไรโดยใช้อัตราส่วนทางการเงินในการประเมินผลการดำเนินงานของกิจการ แต่การใช้อัตราส่วนทางการเงินอาจทำให้การประเมินผลการดำเนินงานและมูลค่าของกิจการไม่ถูกต้อง เนื่องจากตัวเลขกำไรที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินนั้น เกิดขึ้นจากการกำหนดตัวเลขหรือเลือกใช้นโยบายบัญชีที่อาศัยดุลพินิจของฝ่ายบริหาร จึงอาจถูกใช้เป็นช่องทางในการตกแต่งกำไรได้ กำไรนั้นจึงอาจไม่สะท้อนผลการดำเนินงานของกิจการที่แท้จริง หรือกล่าวในอีกนัยหนึ่งว่ากำไรนั้นไม่มีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันมีผู้เสนอวิธีการวัดคุณภาพกำไรในมุมมองที่ต่างไป โดย Francis et al. (2005 อ้างใน ณัฐชานนท์ โกมุตพิพิงศ์, 2557) ได้ศึกษาการวัดคุณภาพกำไรด้วยการวัดคุณภาพของรายการคงค้าง ซึ่งจะใช้ข้อมูลบัญชีตามเกณฑ์คงค้างทำให้แสดงกำไรที่มีความใกล้เคียงกับเงินสดและสามารถสะท้อนกระแสเงินสดในอดีต ปัจจุบันและอนาคตได้ดี อย่างไรก็ตามวิจัยในอดีตยังไม่มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรกับรายงานของผู้สอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยโดยการใช้วิธีดังกล่าวแต่อย่างใด

ดังนั้น การศึกษานี้จึงได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรกับรายงานของผู้สอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยวัดจากคุณภาพของรายการคงค้างด้วยแบบจำลองของ Francis et al. (2005) ทั้งนี้ เพื่อให้นักลงทุนและผู้ใช้งบการเงิน สามารถนำข้อมูลกำไรที่รายงานไว้ในงบการเงินไปประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. การทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

คุณภาพกำไรได้ถูกนิยามความหมายไว้แตกต่างกันไป เช่น กำไรตามความเป็นจริง ไม่มีการบิดเบือน และมีการจัดทำตามมาตรฐานการบัญชีที่ถูกต้อง (วรศักดิ์ ทุมมานนท์, 2552) กำไรที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องยาวนาน และมีความยั่งยืน (Richardson, 2003) กำไรที่มีการรายงานอย่างน่าเชื่อถือและสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสินทรัพย์ในเชิงเศรษฐกิจ (Schipper & Vincent, 2003 อ้างถึงในโสภา มูลสม, 2555) หรือ กำไรที่สามารถใช้ในการพยากรณ์กำไรที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างถูกต้อง (Penman, 2009 อ้างถึงใน ณัฐชานนท์ โกมุตพิพิงศ์, 2557) แม้ว่านิยามของคุณภาพกำไรอาจแตกต่างกันตามมุมมองของผู้มีส่วนได้เสียที่จะใช้ข้อมูลกำไรนั้นในการตัดสินใจ แต่ก็มีควมหมายร่วม คือ กำไรที่สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสะท้อนถึงกำไรที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อประเมินมูลค่าของกิจการ (ณัฐชานนท์ โกมุตพิพิงศ์, 2557) โดยคุณสมบัติของกำไรที่มีคุณภาพในมุมมองของการวิเคราะห์

หลักทรัพย์ คือ ต้องเป็นกำไรที่มีความยั่งยืนและผันผวนน้อยที่สุด สามารถสะท้อนกระแสเงินสดที่กิจการจะได้รับในอนาคต และสัมพันธ์กับราคาหลักทรัพย์ของกิจการ (ณัฐชานนท์ โกมุตพิพัฒน์, 2557)

การศึกษาในอดีตได้มีการพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพกำไรที่หลากหลายเพื่อสะท้อนคุณสมบัติของกำไรที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการวัดความยั่งยืนของกำไร ความสามารถในการพยากรณ์ของกำไร หรือความสม่ำเสมอของกำไร อย่างไรก็ตาม ยังมีตัวชี้วัดคุณภาพกำไรที่สำคัญอีกตัว คือ การวัดคุณภาพกำไรจากคุณภาพของรายการคงค้าง ซึ่งเป็นกำไรที่มีความใกล้เคียงกับเงินสดมากที่สุด เนื่องจากกำไรประกอบด้วยเงินสดและผลของรายการคงค้าง การที่รายการคงค้างในปัจจุบันสามารถสะท้อนกระแสเงินสดในอดีต ปัจจุบันและอนาคตได้ดี หรืออีกนัยหนึ่งคือ กำไรนี้ไม่ได้เกิดจากการตกแต่งกำไร (ดุลพินิจ) ของผู้บริหาร ย่อมแสดงให้เห็นว่ากำไรนั้นมีคุณภาพที่ดี (ณัฐชานนท์ โกมุตพิพัฒน์, 2557) โดยถ้ากิจการมีรายการคงค้างที่เกิดจากดุลพินิจของฝ่ายบริหารสูง ซึ่งแสดงถึงการตกแต่งกำไร ก็เท่ากับมีคุณภาพรายการคงค้างต่ำ แต่หากกิจการมีรายการคงค้างที่เกิดจากดุลพินิจของฝ่ายบริหารต่ำ ก็เท่ากับมีคุณภาพรายการคงค้างสูง (สัจจวัฒน์ จันทร์หอม, 2554) ซึ่งแหล่งข้อมูลหนึ่งซึ่งมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำมาใช้ในการวัดและประเมินคุณภาพกำไรของกิจการได้ คือ รายงานของผู้สอบบัญชี (Francis & Krishnan, 1999)

รายงานของผู้สอบบัญชียังเป็นผลงานขั้นสุดท้ายของผู้สอบบัญชีที่เสนอข้อสรุปต่อกลุ่มผู้ใช้งานได้แก่ ผู้ถือหุ้น ผู้บริหารของกิจการ เจ้าหนี้ ผู้ลงทุน หน่วยงานราชการและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยความเห็นของผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับความถูกต้องของงบการเงินที่ทำการตรวจสอบซึ่งแสดงไว้ในรายงานผู้สอบบัญชียังสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ *กลุ่มที่ 1 ความเห็นแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป* คือ ความเห็นของผู้สอบบัญชีที่สามารถปฏิบัติงานตรวจสอบการเงินตามมาตรฐานการสอบบัญชี และผู้สอบบัญชีมีความเชื่อมั่นว่างบการเงินที่ตรวจสอบนั้นได้แสดงฐานะการเงิน ผลการดำเนินงาน และกระแสเงินสดไว้อย่างถูกต้องตามที่ควรในสาระสำคัญตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน หรือเรียกอีกแบบคือ การแสดงความเห็นแบบไม่มีเงื่อนไข (Unqualified Opinion) *กลุ่มที่ 2 ความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไป* คือ เป็นการแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชีที่ไม่สามารถแสดงความเห็นแบบไม่มีเงื่อนไขได้ในการปฏิบัติงานตรวจสอบการเงินตามมาตรฐานการสอบบัญชี (สภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์, 2558ก : เว็บไซต์) แบ่งออกเป็น (1) *การแสดงความเห็นแบบมีเงื่อนไข* (Qualified Opinion) คือ การแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชีที่สามารถปฏิบัติงานตรวจสอบการเงินตามมาตรฐานการสอบบัญชีได้เป็นส่วนใหญ่ แต่อาจมีบางเรื่องที่เป็นปัญหาอุปสรรค ซึ่งมีสาระสำคัญในการปฏิบัติงานตรวจสอบ (2) *การแสดงความเห็นว่างบการเงินไม่ถูกต้อง (Adverse Opinion)* คือ การแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชีที่สามารถปฏิบัติงานตรวจสอบการเงินตามมาตรฐานการสอบบัญชีที่รับรองทั่วไป และผู้สอบบัญชีมีความเชื่อมั่นว่างบการเงินที่ตนตรวจสอบนั้นไม่ได้แสดงฐานะทางการเงิน ผลการดำเนินงาน และกระแสเงินสดไว้อย่างถูกต้องตามที่ควรในสาระสำคัญตามมาตรฐานรายงานทางการเงิน (3) *การไม่แสดงความเห็น (Disclaimer of Opinion)* คือ การแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชีที่ไม่สามารถปฏิบัติงานตรวจสอบการเงินตามมาตรฐานการสอบบัญชีอย่างมีสาระสำคัญมาก หรือกิจการมีปัญหาการดำเนินงานต่อเนื่องอย่างมีสาระสำคัญมาก หรือ กิจการมีความไม่แน่นอน อันมีผลกระทบต่องบการเงินอย่างมีสาระสำคัญมาก ซึ่งทำให้ผู้สอบบัญชีไม่ได้หลักฐานการสอบบัญชีที่เพียงพอที่จะวินิจฉัย หรือให้ความเห็นได้ว่างบการเงินนั้นมีความถูกต้องตามที่ควร (สภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์, 2558ข : เว็บไซต์)

งานวิจัยในอดีตที่ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายการคงค้างกับรายงานของผู้สอบบัญชี พบว่า รายการคงค้างมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีในแบบที่เปลี่ยนแปลงไป ในกรณีปัญหาการดำเนินงาน

อย่างต่อเนื่อง หรือกล่าวได้ว่า กิจกรรมที่มีรายการคงค้างเป็นจำนวนมาก ย่อมมีแนวโน้มสูงที่ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชีในแบบที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในกรณีปัญหาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารายการคงค้างสามารถใช้พยากรณ์การตัดสินใจในการแสดงความเห็นต่อการเงินของผู้สอบบัญชีอยู่ในระดับสูง (Francis & Krishnan, 1999) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Marty et al. (2004) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้บริหารกับรายงานของผู้สอบบัญชี จากการศึกษาใช้ข้อมูลจากงบการเงินและรายงานผู้สอบบัญชี ซึ่งผลการศึกษา พบว่ารายงานของผู้สอบบัญชีที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในกรณีของปัญหาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์กับรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้บริหาร (Marty et al., 2004) นอกจากนี้ ธิดา อุทัยเจริญชัย (2548) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรกับรายงานของผู้สอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2547 โดยวัดคุณภาพกำไรจากรายการคงค้าง (Accruals) ด้วยวิธีวัดจากผลต่างระหว่างกำไรขาดทุนก่อนดอกเบี้ยและภาษีกับกระแสเงินสดสุทธิจากกิจกรรมดำเนินงาน และพบว่ากิจกรรมที่มีคุณภาพกำไรต่ำ ผู้สอบบัญชีมีแนวโน้มสูงที่จะแสดงความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไป ในขณะที่กิจกรรมที่มีคุณภาพกำไรสูง ผู้สอบบัญชีมีแนวโน้มสูงที่จะแสดงความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป

อย่างไรก็ตาม Francis et al. (2005) ได้นำเสนอวิธีการวัดคุณภาพกำไรจากคุณภาพของรายการคงค้าง (Accruals Quality) ซึ่งจะสามารถสะท้อนกระแสเงินสดในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้ดี ต่างจากตัวชี้วัดคุณภาพกำไรอื่นๆ ที่ใช้ในอดีต โดยแบบจำลองการวัดคุณภาพของรายการคงค้างของ Francis, et al (2005) ได้ประมาณการรายการคงค้างของแต่ละบริษัท โดยคำนึงถึงรายการคงค้างระยะสั้น รายการคงค้างระยะยาว และรายการคงค้างจากการดำเนินงานปกติ จากภาพรวมของอุตสาหกรรม ดังนั้นหากรายการคงค้างของบริษัทแตกต่างจากรายการคงค้างที่ประมาณขึ้น ส่วนต่างถือเป็นรายการคงค้างที่เกิดจากการใช้ดุลยพินิจของฝ่ายบริหาร ซึ่งหากส่วนต่างนี้สูงจะแสดงถึงคุณภาพกำไรที่ต่ำ การวัดคุณภาพของรายการคงค้างตามแบบจำลองของ Francis et al. (2005) จึงพิจารณารายการคงค้างที่อาศัยการใช้ดุลยพินิจของฝ่ายบริหาร ในการวิเคราะห์คุณภาพของรายการคงค้าง

จากการที่ Francis and Krishnan (1999), Marty et al. (2004) และธิดา อุทัยเจริญชัย (2548) พบว่า รายงานของผู้สอบบัญชีที่เปลี่ยนแปลงไปมีความสัมพันธ์กับรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้บริหาร ดังนั้น จึงคาดว่า หากวัดคุณภาพกำไรจากคุณภาพของรายการคงค้าง เมื่อคุณภาพของกำไรต่ำ ผู้สอบบัญชีน่าจะมีแนวโน้มที่จะแสดงความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไป และเมื่อคุณภาพของกำไรสูง ผู้สอบบัญชีน่าจะมีแนวโน้มที่จะแสดงความเห็นแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป จึงกำหนดสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานในการศึกษา

H₁: เมื่อคุณภาพกำไรต่ำ กิจกรรมมีแนวโน้มที่จะได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไป

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรกับรายงานของผู้สอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยวัดคุณภาพกำไรจากคุณภาพของรายการคงค้างตามแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษาของ Francis et al. (2005) โดยมีตัวแปรตาม คือ รายงานของผู้สอบบัญชี ตัวแปรอิสระคือ คุณภาพกำไรวัดจากคุณภาพของรายการคงค้าง (Accrual Quality) ตามแบบจำลองในการศึกษาของ Francis et al. (2005) และตัวแปรควบคุม ได้แก่

อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน (Liquidity Ratio) อัตราส่วนกำไรก่อนดอกเบี้ยและภาษีต่อยอดขายสุทธิ (Earnings before Interest and Tax Expense to Net Sales) และขนาดของสำนักงานสอบบัญชี (Auditor Firm Size)

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2558 มีจำนวน 579 บริษัท (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2559 : เว็บไซต์) ทั้งนี้ ไม่รวมบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีข้อมูลไม่ครบถ้วน จำนวน 154 บริษัท ดังนั้นคงเหลือประชากรที่ใช้ในการประมวลผลและวิเคราะห์ จำนวน 425 บริษัท โดยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูล Bloomberg เนื่องด้วยแบบจำลองของ Francis et al. (2005) ที่ใช้ในการวิเคราะห์คุณภาพของรายการคงค้างด้วยสมการถดถอยเชิงพหุต้องใช้ข้อมูลย้อนหลัง $t \pm 1$ ปี เพื่อหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานจากค่าผิดพลาดจากการประมาณการของแต่ละบริษัท ดังนั้นการวิเคราะห์คุณภาพของรายการคงค้างในปี พ.ศ. 2558 จำเป็นต้องอาศัยแบบจำลองในการวัดรายการหมุนเวียนคงค้างจำนวน 3 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556-2558 จึงต้องใช้ข้อมูลของกิจการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555-2559 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ได้นำมาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับปรับปรุงมาใช้แล้ว (สภาวิชาชีพบัญชี ได้มีการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานรายงานทางการเงินในปี พ.ศ. 2552 และได้ให้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยนำไปปรับใช้ในปี พ.ศ. 2554) (สภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์, 2552 : เว็บไซต์)

แบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการกำกับรายงานของผู้สอบบัญชียุทธศาสตร์ การศึกษานี้ได้ใช้แบบจำลองที่พัฒนามาจากการศึกษาของ ธิดา อุทัยเจริญชัย (2548) ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างรายงานของผู้สอบบัญชีกับคุณภาพการกำกับของ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยใช้วิธีการวัดคุณภาพการกำกับที่แตกต่างออกไป ดังนี้

$$\text{Auditor Reports} = \alpha_0 + \beta_1(EQ_{j,t}) + \beta_2(CACL_{j,t}) + \beta_3(EBITS_{j,t}) + \beta_4(Aus_{j,t}) + v_{i,t}$$

โดย

- Auditor Reports = รายงานของผู้สอบบัญชี วัดโดยใช้ตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) ดังนี้
 0 = รายงานแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป และ
 1 = รายงานแบบที่เปลี่ยนแปลงไป
- $EQ_{j,t}$ = คุณภาพกำไรของบริษัท j ในปี t วัดโดย คุณภาพของรายการค้าง
- $CACL_{j,t}$ = อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน (Liquidity Ratio) วัดค่าโดย
 สินทรัพย์หมุนเวียน (CA) / หนี้สินหมุนเวียน (CL) ของบริษัท j ในปี t
- $EBITS_{j,t}$ = อัตราส่วนกำไรก่อนดอกเบี้ยและภาษีต่อยอดขายสุทธิ
 วัดโดยกำไรก่อนดอกเบี้ยและภาษี/ยอดขายสุทธิ ของบริษัท j ในปี t
- $Aus_{j,t}$ = ขนาดของสำนักงานสอบบัญชีของบริษัท j ในปี t วัดโดยใช้ตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) ดังนี้
 0 = ผู้สอบบัญชีที่ไม่ใช่ผู้สอบบัญชีของสำนักงานขนาดใหญ่ (Non-Big 4) และ
 1 = ผู้สอบบัญชีของสำนักงานขนาดใหญ่ (Big 4)

จากแบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกตัวแปร และอธิบายวิธีการวัดค่าของตัวแปรต่างๆ ดังนี้
ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

การศึกษานี้กำหนดให้รายงานของผู้สอบบัญชี (Auditor Reports) วัดโดยใช้ตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) ได้แก่ 0 = รายงานแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป คือการแสดงความเห็นแบบไม่มีเงื่อนไข (Unqualified Opinion) และ 1 = รายงานแบบที่เปลี่ยนแปลงไปคือการแสดงความเห็นแบบมีเงื่อนไข (Qualified Opinion) การแสดงความเห็นว่างทางการเงิน ไม่ถูกต้อง (Adverse Opinion) การไม่แสดงความเห็น (Disclaimer of Opinion) และการแสดงความเห็นแบบไม่มีเงื่อนไขที่มีวรรคเน้นข้อมูลและเหตุการณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานต่อเนื่องของกิจการ

ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

การศึกษานี้วัดคุณภาพกำไรจากคุณภาพของรายการคงค้าง (Accrual Quality) ตามแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษาของ Francis et al. (2005) มีขั้นตอนดังนี้

1) นำข้อมูลจากรายงานทางการเงินแต่ละปีของแต่ละบริษัท แทนค่าตามแบบจำลองการวัดคุณภาพของรายการคงค้าง เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ (α) ของแบบจำลองสำหรับปี 2556-2558 ตามแบบจำลองดังต่อไปนี้

$$\frac{TCA_{j,t}}{A_{j,t}} = \alpha_{0,j} + \alpha_{1,j} \frac{CFO_{j,t-1}}{A_{j,t}} + \alpha_{2,j} \frac{CFO_{j,t}}{A_{j,t}} + \alpha_{3,j} \frac{CFO_{j,t+1}}{A_{j,t}} + \alpha_{4,j} \frac{\Delta Rev_{j,t}}{A_{j,t}} + \alpha_{5,j} \frac{PPE_{j,t}}{A_{j,t}} + v_{j,t}$$

โดย

$TCA_{j,t}$ = รายการหมุนเวียนคงค้าง (Total Current Accrual) ของบริษัท j ในปี t

$A_{j,t}$ = สินทรัพย์รวมเฉลี่ย (Average Total Assets) ของบริษัท j ในปี t โดยเฉลี่ยระหว่างปีที่ t และปีที่ t-1

$CFO_{j,t}$ = กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน (Cash Flow Operation) ของบริษัท j ในปี t

$\Delta Rev_{j,t}$ = การเปลี่ยนแปลงในรายได้หลัก (Revenues) ของบริษัท j ในปี t กล่าวคือ ผลต่างระหว่างรายได้หลักของบริษัท j ในปี t กับรายได้หลักบริษัท j ในปี t-1

$PPE_{j,t}$ = ราคาทุนของที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ก่อนหักค่าเสื่อมราคาสะสมของบริษัท j ในปี t

ทั้งนี้ ในการคำนวณ $TCA_{j,t}$ ทำโดย

$$TCA_{j,t} = \Delta CA_{j,t} - \Delta CL_{j,t} - \Delta Cash_{j,t} + \Delta STDEBT_{j,t}$$

โดย

$\Delta CA_{j,t}$ = การเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์หมุนเวียนของบริษัท j ระหว่างปีที่ t-1 และปีที่ t

$\Delta CL_{j,t}$ = การเปลี่ยนแปลงในหนี้สินหมุนเวียนของบริษัท j ระหว่างปีที่ t-1 และปีที่ t

$\Delta Cash_{j,t}$ = การเปลี่ยนแปลงในเงินสดของบริษัท j ระหว่างปีที่ t-1 และปีที่ t

$\Delta STDEBT_{j,t}$ = การเปลี่ยนแปลงในเงินกู้หมุนเวียน (Debt in Current Liabilities) ของ บริษัท j ระหว่างปีที่ t-1 และปีที่ t

สำหรับการคำนวณ $CFO_{j,t}$ ทำได้โดย

$$CFO_{j,t} = NIAT_{j,t} - TA_{j,t}$$

โดย

$NIAT_{j,t}$ = กำไรสุทธิหลังหักภาษีเงินได้ (Net Income after tax) ของบริษัท j ในปี t

$TA_{j,t}$ = รายการคงค้างทั้งหมด (Total Accrual) ของบริษัท j ในปี t

$$TCA_{j,t} = \Delta CA_{j,t} - \Delta CL_{j,t} - \Delta Cash_{j,t} + \Delta STDEBT_{j,t}$$

$DEPN_{j,t}$ = ค่าเสื่อมราคาและค่าตัดจำหน่ายของบริษัท j ในปี t

2) เมื่อได้ค่าสัมประสิทธิ์ (α) ของแต่ละบริษัทแต่ละปี ตาม 1) แล้ว ให้คำนวณค่ารายการหมุนเวียนคงค้าง ($TCA_{j,t}$) ของแต่ละบริษัทสำหรับปี 2556-2558

3) คำนวณหาค่าความผิดพลาดจากการประมาณการรายการหมุนเวียนคงค้าง (v) ของแต่ละบริษัทสำหรับปี 2556-2558 ซึ่งจะให้ได้ค่าความแตกต่างระหว่างประมาณการรายการหมุนเวียนคงค้างกับค่าจริง

4) นำค่าความผิดพลาดจากการประมาณการรายการหมุนเวียนคงค้างของแต่ละบริษัท ไปหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน $\sigma(v_{j,t})$ เพื่อหาคุณภาพของรายการคงค้าง หากค่า $\sigma(v_{j,t})$ สูง หมายถึงคุณภาพกำไรต่ำ เพราะ มีความผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อนมาก และหากค่า $\sigma(v_{j,t})$ ต่ำ หมายถึงคุณภาพกำไรสูง เพราะมีความผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อนน้อย ดังนั้น เพื่อให้ง่ายต่อการวิเคราะห์และแปลผลความสัมพันธ์ของคุณภาพกำไรกับรายงานของผู้สอบบัญชีการศึกษานี้จึงนำค่าคุณภาพของรายการคงค้างที่ได้มาแปลงค่าด้วยการ **คูณด้วย -1**

ตัวแปรควบคุม (Control Variable)

1. อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน (Liquidity Ratio) จากการศึกษาของ Mutchler (1985), Marty et al. (2004), ธิดา อุทัยจริญชัย (2548) และ เข็มทอง แก้วประทุม (2552) พบว่า รายงานของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์กับอัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งอัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนของกิจการอยู่ในระดับสูง มีแนวโน้มที่ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชีในแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป ในการศึกษาครั้งนี้วัดค่าโดย

$$CACL = \frac{\text{สินทรัพย์หมุนเวียน (CA)}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน (CL)}}$$

2. อัตราส่วนกำไรก่อนดอกเบี้ยและภาษีต่อยอดขายสุทธิ (Earnings before Interest and Tax Expense to Net Sales) จากการศึกษาของธิดา อุทัยจริญชัย (2548) ที่พบว่า รายงานของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์กับอัตราส่วนกำไรก่อนดอกเบี้ยและภาษีต่อยอดขายสุทธิ ซึ่งอัตราส่วนกำไรก่อนดอกเบี้ยและภาษีต่อยอดขายสุทธิของกิจการในระดับสูง มีแนวโน้มที่ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชีในแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป ในการศึกษาครั้งนี้วัดค่าโดย

$$EBIT = \frac{\text{กำไรก่อนดอกเบี้ยภาษี}}{\text{ยอดขายสุทธิ}}$$

3. ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี (Audit Firm Size) จากการศึกษาของ DeAngelo (1981), Marty et al. (2004) และธิดา อุทัยจริญชัย (2548) ที่พบว่า ผู้สอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ (Big 4) มีโอกาสที่จะแสดงความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไปมากกว่าผู้สอบบัญชีที่ไม่ใช่ผู้สอบบัญชีของสำนักงานขนาดใหญ่ (Non-Big 4) ดังนั้นผู้สอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ จึงมีแนวโน้มที่จะรายงานข้อผิดพลาดใน

งบการเงินที่ตรวจพบข้อผิดพลาดนั้นมากกว่าผู้สอบบัญชีที่ไม่ใช่ผู้สอบบัญชีของสำนักงานขนาดใหญ่ ในการศึกษาครั้งนี้วัดโดยใช้ตัวแปรหุ่น (Dummy variable) ดังนี้

0 = ผู้สอบบัญชีที่ไม่ใช่ผู้สอบบัญชีของสำนักงานขนาดใหญ่ (Non-Big 4)

1 = ผู้สอบบัญชีของสำนักงานขนาดใหญ่ (Big 4) ซึ่งได้แก่ บริษัท ไพรซ์วอเตอร์เฮาส์คูเปอร์ส เอเปเอส จำกัด บริษัท สำนักงาน อี วาย จำกัด บริษัท ดีลรอยท์ ทัช โธมัส ไซยส สอบบัญชี จำกัด และบริษัท เคพีเอ็มจี ภูมิไทย สอบบัญชี จำกัด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ตามแบบจำลองคุณภาพของรายการคงค้าง (Accrual Quality) โดยคุณภาพของรายการคงค้างปี พ.ศ. 2558 จะทำการวิเคราะห์จากค่าเฉลี่ยของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าความผิดพลาดจากการประมาณการรายการคงค้างตามแบบจำลองของ Francis et al. (2005) ของแต่ละบริษัทสำหรับปี 2556-2558 รวม 3 ปี ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลจากงบการเงินปี 2555-2559 เพื่อใช้ในการคำนวณค่าดังกล่าว และใช้การวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติกส์ (Logistic Regression Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายงานของผู้สอบบัญชีกับคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยเป็นการวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติกส์แบบสองกลุ่ม (Binary Logistic Regression) ที่มีค่าตัวแปรตามได้เพียง 2 ค่า (Dichotomous Variable) คือ 0 กับ 1 ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้กำหนดตัวแปรตามคือ รายงานของผู้สอบบัญชีที่วัดโดยใช้ตัวแปรหุ่น (Dummy variable) 0 = รายงานแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป และ 1 = รายงานแบบที่เปลี่ยนแปลงไป

4. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์คุณภาพของรายการคงค้างของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สำหรับปี 2558 ตามแบบจำลองของ Francis et al. (2005) ทำให้ได้ข้อมูลคุณภาพของรายการคงค้างดังกล่าว ประกอบด้วยค่าต่ำสุดของข้อมูล (Minimum) ค่าสูงสุดของข้อมูล (Maximum) ค่าเฉลี่ยของข้อมูล (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูล (Standard Deviation) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คุณภาพของรายการคงค้างของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2558

จำนวนบริษัท (บริษัท)	425
จำนวนข้อมูล (ข้อมูล)	
ค่าต่ำสุด (Minimum)	-0.8835
ค่าสูงสุด (Maximum)	-0.0005
ค่าเฉลี่ย (Mean)	-0.0665
คุณภาพของรายการคงค้าง:	
สูง (จำนวนบริษัท / ร้อยละ)	144 / 33.88
ต่ำ (จำนวนบริษัท / ร้อยละ)	281 / 66.12
รวม	425 / 100.00

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าคุณภาพกำไรที่วัดจากคุณภาพของรายการคงค้างของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปี 2558 มีค่าต่ำสุดอยู่ที่ -0.8835 ค่าสูงสุดอยู่ที่ -0.0005 และค่าเฉลี่ยอยู่ที่ -0.0665 และเมื่อนำคุณภาพของรายการคงค้างของแต่ละบริษัทมาเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ย พบว่า บริษัทส่วนใหญ่มีคุณภาพกำไรต่ำกว่าค่าเฉลี่ย โดยจำนวนบริษัทที่มีคุณภาพกำไรต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมีจำนวน 281 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 66.12 และมีบริษัทที่มีคุณภาพกำไรสูงกว่าค่าเฉลี่ยมีจำนวน 144 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 33.88

เมื่อนำค่าคุณภาพของรายการคงค้างข้างต้นแทนค่าเข้าไปในแบบจำลองการวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติกส์ เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายงานของผู้สอบบัญชีและคุณภาพกำไร ทำให้ได้สถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรอิสระและตัวแปรควบคุมที่เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ ประกอบด้วยค่าต่ำสุดของข้อมูล ค่าสูงสุดของข้อมูล ค่าเฉลี่ยของข้อมูล และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูล ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงสถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรเชิงปริมาณจากข้อมูลของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2558

ตัวแปรเชิงปริมาณ	สถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรที่เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ			
	ค่าต่ำสุด (Minimum)	ค่าสูงสุด (Maximum)	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (Std. Deviation)
$EQ_{j,t}$	-0.8835	-0.0005	-0.0665	0.0747
$CACL_{j,t}$	0.1015	208.2720	3.5994	11.7628
$EBITS_{j,t}$	-12.5963	6.8358	0.0246	0.7970

หมายเหตุ : ข้อมูลจาก 425 บริษัท

ตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรอิสระได้แก่ คุณภาพกำไร (EQ) มีค่าต่ำสุดอยู่ที่ -0.8835 ค่าสูงสุดอยู่ที่ -0.0005 และค่าเฉลี่ยอยู่ที่ -0.0665 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.0747 และเมื่อพิจารณาในส่วนของตัวแปรควบคุมพบว่า อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน ($CACL$) มีค่าต่ำสุดอยู่ที่ 0.1015 มีค่าสูงสุดอยู่ที่ 208.2720 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.5994 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 11.7628 และอัตราส่วนกำไรก่อนดอกเบี้ยภาษีต่อยอดขายสุทธิ ($EBIT$) มีค่าต่ำสุดอยู่ที่ -12.5963 มีค่าสูงสุดอยู่ที่ 6.8358 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 0.0246 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.7970

ส่วนผลการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรตาม และตัวแปรควบคุม ซึ่งเป็นตัวแปรหุ่น ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงสถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรหุ่น (Dummy Variable)

สถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรที่เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable)		
ตัวแปร	จำนวนบริษัท	ร้อยละ
รายงานของผู้สอบบัญชี		
0 = รายงานแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป	362	85.18
1 = รายงานแบบที่เปลี่ยนแปลงไป	63	14.82
ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี		
0 = ไม่ใช่ขนาดใหญ่ (Non-Big 4)	161	37.88
1 = ขนาดใหญ่ (Big 4)	264	62.12

หมายเหตุ : จำนวนข้อมูล 425 บริษัท

ตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปี 2558 ส่วนใหญ่ได้รับรายงานของผู้สอบบัญชี (Auditor Reports) แบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป จำนวน 362 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 85.18 และได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไป จำนวน 63 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 14.82 นอกจากนี้ยังพบว่า บริษัทส่วนใหญ่จะได้รับการตรวจสอบจากผู้สอบบัญชีของสำนักงานขนาดใหญ่ (Big 4) จำนวน 264 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 62.12 และได้รับการตรวจสอบจากผู้สอบบัญชีที่ไม่ใช่ของสำนักงานขนาดใหญ่ (Non-Big 4) จำนวน 161 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 37.88

ผลการวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติกส์ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างรายงานของผู้สอบบัญชีกับคุณภาพการของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2558 เป็นดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบสมการถดถอยเชิงโลจิสติกส์ของแบบจำลองเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างรายงานของผู้สอบบัญชีกับคุณภาพการของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปี 2558

	B	S.E	<i>p</i> -value	Exp (B)
<i>EQ</i>	-5.044	1.634	0.002*	155.026
<i>CACL</i>	-0.031	0.028	0.267	0.970
<i>EBIT</i>	-0.146	0.137	0.287	0.865
<i>BIG4</i>	0.948	0.282	0.001*	2.581
Constant	-2.457	0.245	0.000*	0.086

*มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 (*p*-value)

จากตารางที่ 4 พบว่า คุณภาพการ (EQ) ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระและขนาดของสำนักงานสอบบัญชี (*BIG4*) ซึ่งเป็นตัวแปรควบคุม มีผลต่อรายงานของผู้สอบบัญชี โดยพบว่า คุณภาพการ (EQ) มีความสัมพันธ์เชิงลบกับรายงานของผู้สอบบัญชี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = 0.002$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หากกิจการมีคุณภาพการต่ำ กิจการมีแนวโน้มค่อนข้างสูงที่จะได้รับรายงานผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไป ผลการศึกษายังพบอีกว่า ขนาดของสำนักงานบัญชี มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรายงานของผู้สอบบัญชี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = 0.001$) ซึ่งแสดงให้เห็น

เห็นว่า ผู้สอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ มีแนวโน้มค่อนข้างสูงที่จะแสดงความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไปในรายงานของผู้สอบบัญชี

จากผลการศึกษาดังกล่าวสามารถเขียนสมการเพื่อพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรกับรายงานของผู้สอบบัญชี ได้ดังนี้

$$\hat{Y} = -2.457 - 5.044(EQ) - 0.031(CACL) - 0.146(EBIT) + 0.948(BIG4)$$

จากค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้ สามารถนำมาเขียนสมการถดถอยโลจิสติกส์เพื่อทำนายโอกาสของความสัมพันธ์ระหว่างรายงานของผู้สอบบัญชีกับคุณภาพกำไร ได้ดังนี้

$$\text{Prob (รายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไป)} = \frac{1}{(1 + e^{-\hat{Y}})}$$

โดย

$$\hat{Y} = -2.457 - 5.044(EQ) - 0.031(CACL) - 0.146(EBIT) + 0.948(BIG4)$$

จากค่า Exp(B) ของตัวแปร EQ (ตัวแปรอิสระ) และ BIG4 (ตัวแปรควบคุม) มีค่า > 1 แสดงให้เห็นว่า เมื่อคุณภาพกำไรและขนาดของสำนักงานสอบบัญชี มีค่าเพิ่มขึ้น โอกาสที่จะได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้ได้มีการทดสอบความเหมาะสมและความเชื่อถือในการพยากรณ์ของสมการถดถอยโลจิสติกส์แล้วพบว่าสมการที่สร้างขึ้นมีค่า Nagelkerke R Square เท่ากับ 0.085 หมายความว่า สมการนี้สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามได้เพียงร้อยละ 8.50 เท่านั้น ซึ่งชี้ให้เห็นว่านอกเหนือจากคุณภาพกำไร และขนาดของสำนักงานสอบบัญชี แล้ว ความสัมพันธ์กับรายงานของผู้สอบบัญชียังขึ้นกับตัวแปรอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงในการศึกษาครั้งนี้ อีกร้อยละ 91.50 นอกจากนี้ยังได้ตรวจสอบความเชื่อถือในการพยากรณ์ของสมการถดถอยเชิงโลจิสติกส์ของแบบจำลองโดยเปรียบเทียบค่าพยากรณ์ (Predicted) กับข้อมูลจริง (Observed) ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

- จากข้อมูลของบริษัทที่ได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป จำนวน 362 บริษัท สมการถดถอยเชิงโลจิสติกส์นี้สามารถพยากรณ์ (Predicted) ได้เท่ากับ 362 บริษัท นั่นคือ พยากรณ์ได้ถูกต้องร้อยละ 100.00

- จากข้อมูลจริง (Observed) มีบริษัทที่ได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไป จำนวน 63 บริษัท สมการถดถอยเชิงโลจิสติกส์สามารถพยากรณ์ (Predicted) ได้เท่ากับ 4 บริษัท นั่นคือ พยากรณ์ได้ถูกต้องร้อยละ 6.30

ดังนั้น จากข้อมูลจริงทั้งหมด 425 บริษัท สมการถดถอยเชิงโลจิสติกส์สามารถพยากรณ์ (Predicted) ได้เท่ากับ 366 บริษัท นั่นคือโดยสรุปแล้วสมการถดถอยเชิงโลจิสติกส์ของแบบจำลองนี้ สามารถพยากรณ์ได้ถูกต้องร้อยละ 86.10

การทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานจากสมการความถดถอยโลจิสติกส์ (Logistic Regression Analysis) สามารถสรุปได้ว่า ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 หรือที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ คุณภาพกำไร มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญในทิศทางตรงกันข้ามกับรายงานของผู้สอบบัญชี แสดงให้เห็นว่า กิจการที่มีคุณภาพกำไรต่ำ มีแนวโน้มค่อนข้างสูงที่จะได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้จึงยอมรับสมมติฐาน H₁ ตามที่ได้กำหนดไว้

5. อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายงานของผู้สอบบัญชีกับคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่า คุณภาพกำไรมีความสัมพันธ์เชิงลบกับรายงานของผู้สอบบัญชี ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Francis and Krishnan (1999), Marty et al. (2004) และธิดา อุทรัพย์เจริญชัย (2548) ที่พบว่า คุณภาพกำไรมีความสัมพันธ์เชิงลบกับรายงานของผู้สอบบัญชีเช่นกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แนวโน้มความสัมพันธ์นี้ยังคงอยู่แม้ว่าจะมีการวัดคุณภาพกำไรด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน และในตลาดทุนที่มีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นตลาดที่พัฒนาเต็มที่ หรือในตลาดเกิดใหม่

ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่า ขนาดของสำนักงานบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรายงานของผู้สอบบัญชี ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ DeAngelo (1981), Marty et al. (2004) และธิดา อุทรัพย์เจริญชัย (2548) ที่พบว่า ผู้สอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ มีแนวโน้มค่อนข้างสูงที่จะแสดงความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไป อาจเป็นเพราะสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ มีลูกค้าเป็นจำนวนมาก ย่อมมีต้นทุนการสูญเสียที่มากกว่าสำนักงานขนาดเล็ก หากมีข้อผิดพลาดและถูกฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย อาจส่งผลให้เสียชื่อเสียงและนำไปสู่การสูญเสียลูกค้ารายสำคัญ ดังนั้นสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่จึงมีแรงจูงใจให้ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังเพื่อลดโอกาสในการถูกฟ้องร้องดำเนินคดีเกี่ยวกับข้อผิดพลาดในงบการเงินที่ตรวจสอบ

6. ข้อเสนอแนะและประโยชน์ของการวิจัย

6.1 จากการวิเคราะห์คุณภาพกำไรจากคุณภาพของรายการคงค้างของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยอยู่ในปี พ.ศ. 2558 พบว่าส่วนใหญ่มีคุณภาพของรายการคงค้างต่ำ ดังนั้นนักลงทุนควรให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์คุณภาพกำไรก่อนตัดสินใจลงทุน ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) อาจใช้ข้อมูลนี้เป็นแนวทางในการกำกับดูแลคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยต่อไป

6.2 จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายงานของผู้สอบบัญชีกับคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่ามีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกัน ดังนั้นในการพิจารณาลงทุนในบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย นักลงทุนสามารถใช้ข้อมูลจากรายงานของผู้สอบบัญชีในการประเมินคุณภาพกำไรของกิจการในเบื้องต้นได้ โดยหากกิจการได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป ก็มีแนวโน้มที่จะมีกำไรที่มีคุณภาพสูง ในขณะที่เดียวกัน หากกิจการได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไป กิจการนั้นก็มีแนวโน้มที่จะมีกำไรที่มีคุณภาพต่ำ

7. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรกับรายงานของผู้สอบบัญชีของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2558 โดยการวัดคุณภาพกำไรจากคุณภาพของรายการคงค้าง ตามแบบจำลองของ Francis et al. (2005) ผลการศึกษพบว่า บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปี 2558 ส่วนใหญ่มีคุณภาพกำไรต่ำกว่าค่าเฉลี่ย และเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายงานของผู้สอบบัญชีและคุณภาพกำไร พบว่า

คุณภาพกำไรมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญในทิศทางตรงกันข้ามกับรายงานของผู้สอบบัญชี ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมที่มีคุณภาพกำไรต่ำมีแนวโน้มค่อนข้างสูงที่จะได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้สอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่มีแนวโน้มค่อนข้างสูงที่จะแสดงความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไปในรายงานของผู้สอบบัญชี

เอกสารอ้างอิง

- เข็มทอง แก้วประทุม. (2552). *ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับรายงานของผู้สอบบัญชี: กรณีศึกษาบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย*. การค้นคว้าแบบอิสระ บัณฑิตมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2559). ข้อมูลสถิติสำคัญของ SET, mai, TBX. ค้นเมื่อ 31 มีนาคม, จาก http://www.set.or.th/th/market/market_statistics.html
- _____. (2561). ข้อมูลสถิติสำคัญของ SET, mai, TBX. ค้นเมื่อ 5 มกราคม 2561, จาก http://www.set.or.th/th/market/market_statistics.html
- ณัฐชานนท์ โกมลพุดพิงศ์. (2557). การวัดคุณภาพกำไรเพื่อการวิเคราะห์หลักทรัพย์. *จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์*, 36(139), 1-18.
- ธิดา อุทัยเจริญชัย. (2548). *ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรกับรายงานของผู้สอบบัญชี*. วิทยานิพนธ์ บัณฑิต มหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะและศิลปพร ศรีจันเพชร. (2556). *การสอบบัญชีและการให้ความเชื่อมั่น* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ทีพีเอ็นเพรส.
- วรศักดิ์ ทุมมานนท์. (2552). *มิติใหม่ของการเงินและการวิเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติเพรส.
- สภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์. (2552). *มาตรฐานรายงานทางการเงินและมาตรฐานการบัญชี ฉบับปรับปรุง 2552*. ค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.fap.or.th>
- _____. (2558ก). *มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 700 (ปรับปรุง)*. ค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.fap.or.th>
- _____. (2558ข). *มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 705 (ปรับปรุง)*. ค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.fap.or.th>
- สัจจวัฒน์ จันทร์หอม. (2554). *คุณภาพกำไรของบริษัทที่มีโครงสร้างการถือหุ้นและการบริหารงานโดยครอบครัว*. การศึกษาอิสระ บัณฑิตมหาบัณฑิต (การบัญชีธุรกิจแบบบูรณาการ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โสภณ มูลสม. (2555). *ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรกับการเปลี่ยนแปลงการจ่ายเงินปันผลของธุรกิจกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย*. การค้นคว้าแบบอิสระ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- DeAngelo, L. E. (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3 (December), 183-199.
- Francis, J., & Krishnan, J. (1999). Accounting accruals and auditor reporting conservatism. *Contemporary Accounting Research*, 16, 135-165.

- Francis, J., LaFond, R., Olsson, P., & Schipper, K. (2005). The market pricing of accruals quality. *Journal of Accounting Economics*, 39(4), 295-327.
- Marty, B., Leone, . J., & Michael, W. (2004). An empirical analysis of auditors reporting and its association with abnormal accruals. *Journal of Accounting and Economics*, 37, 139-165.
- Mutchler, J. F. (1985). A multivariate analysis of the auditor's going-concern opinion decision. *Journal of Accounting Research*, 23 (Autumn), 668-682.
- Richardson, S. (2003). Earning quality and short sellers. *Journal of Accounting Harizons*, 49-61.